

go dystansu do obiektu badań. Wypada zrekapitulować, że postawione przez autora na wstępie liczne pytania badawcze znalazły swą odpowiedź w tej obszernej rozprawie, wnoszącej kapitalny wkład w eksplorację anarchizmu i porządkującej wiedzę na jego temat w dobie globalizacji.

■ *Michał Kosman*

Sprawozdanie z II Konferencji Naukowej: Z dziejów anarchizmu. W dwustulecie urodzin Michaiła Bakunina (Szczecin, 29–31 maja 2014 r.)

W dniach 29–31 maja 2014 r. w Szczecinie odbyła się II Konferencja Naukowa pt. „Z dziejów anarchizmu”. Konferencja zorganizowana została przez Instytut Historii i Stosunków Międzynarodowych Uniwersytetu Szczecińskiego w dwustulecie urodzin Michaiła Bakunina – myśliciela anarchistycznego oraz protagonisty ruchu anarchistycznego działającego na przełomie lat 60. i 70. XIX w. Konferencja trwała trzy dni. Jej uczestnikami byli uczeni z ośrodków naukowych z kraju (Warszawa, Wrocław, Opole, Toruń, Szczecin, Łódź, Białystok, Kraków i Bydgoszcz) i zagranicy (Rosja). Była ona kontynuacją refleksji czynionych podczas konferencji w Pobierowie w 2010 r. pn. „Z dziejów polskiego anarchizmu”. Pokłosiem tej konferencji było wydanie w 2011 r. książki pt. *Studia z dziejów polskiego anarchizmu* pod redakcją Eryka Krasuckiego, Michała Przyborowskiego i Radosława Skrzyckiego.

Konferencja rozpoczęła się wykładem wprowadzającym dr. Antoniego Kamińskiego z Wyższej Szkoły Bankowej we

Wrocławiu, który przeprowadził analizę aktualności myśli Michaiła Bakunina. W pierwszym dniu obrad organizatorzy zaplanowali jeszcze wystąpienia dr. Iwana Aładyszkińskiego reprezentującego Sankt-Petersburski Państwowy Uniwersytet Politechniczny z referatem pt. *O ludzkiej oczywistościach: Max Stirner i Michaił Bakunin*, dr. hab. Piotra Laskowskiego reprezentującego Instytut Stosowanych Nauk Społecznych Uniwersytetu Warszawskiego z referatem pt. „*Jedyny wybitny polski bakuninowiec*”. *Notatki na marginesie historii pewnego nieporozumienia*, dr. Pawła Talerova reprezentującego Narodowy Uniwersytet Badawczy Wyższej Szkoły Ekonomii z Sankt-Petersburga z referatem pt. *Burżuazyjni liberalowie przeciwko anarchizmowi Michaiła Bakunina (analiza liberalno-burżuazyjnej krytyki T.G. Masarika i I. Berlina wobec poglądów anarchistycznych M.A. Bakunina*, Katarzyny Dudy z Uniwersytetu Opolskiego z referatem pt. *Żelazne prawo oligarchizacji w doktrynie Michała Bakunina* oraz dr. Aleksieja Garjawina reprezentującego Sankt-Petersburski Państwowy Uniwersytet Rolniczy z referatem pt. *Kwestia rolniczo-chłopska w myśli M.A. Bakunina*. Ta część obrad zwieńczona została dyskusją, która przedłużyła się do późnych godzin wieczornych.

Drugi dzień konferencji rozpoczął się wystąpieniem Marka al Sofija Han Ardabili reprezentującego ośrodek naukowy w Toruniu pt. *Bakunin i insurekcyjność*. W tym interesującym poznawczo referacie autor starał się dokonać eksplanacji terminu *insurekcyjność* w duchu myśli bakuninowskiej. Ważnym dla wypełnienia luki w badaniach nad anarchizmem było wystąpienie Michała Przyborowskiego ze Szczecina, który przeanalizował myśl i działalność Bakunina jako punkt odniesienia w dzia-

łałości przedwojennych polskich anarchistów. Następnie dr Tomasz Romanowicz z Łodzi przedstawił Bakunina jako bohatera publicystyki syndykalistycznej w okresie II Rzeczypospolitej. Prof. dr hab. Daniel Grinberg z Instytutu Historii i Nauk Politycznych Uniwersytetu w Białymstoku odniósł się do postaci Bakunina jako tego, do którego odwołują się współcześni myśliciele oraz uczeni zajmujący się przemianami społecznymi na świecie.

Po przerwie kawowej obrady zostały wznowione wystąpieniem dr. Radosława Antonowa z Wydziału Prawa, Administracji i Ekonomii Uniwersytetu Wrocławskiego, który przeprowadził inspirującą analizę prawną przestępstw anarchistycznych na przełomie XIX i XX w. Kolejne wystąpienia, których autorami byli młodzi rosyjscy uczeni, dotyczyły m.in. kwestii definiowania anarchizmu w kontekście metodologii badań nad jego historią. Następnie dr Dariusz Wierchoś z Archiwum Akt Nowych scharakteryzował działalność polskich anarchistów w Rosji podczas rewolucji i wojny domowej.

Po przerwie Aleksander Łaniewski z Uniwersytetu Jagiellońskiego przedstawił referat pt. „*Najwierniejsza z wiernych*” – życie i poglądy Izzy Zielińskiej (1863–1934). Bohaterka wystąpienia była żoną dr. Józefa Zielińskiego, emigracyjnego działacza anarchistycznego, autora wydawanych w pierwszej dekadzie XX w. w Paryżu książek i broszur popularyzujących anarchizm (m.in.: *Strejk powszechny*, *Obłudny socjalizm*, *Bojowe robotnicze związki zawodowe*, *Czy w Polsce anarchizm ma rację bytu?*). Aleksander Łaniewski dowodził, iż małżeństwo Józefa Zielińskiego z Izą z Gąsowskich podparte było nie tylko więzią uczuciową, ale i ideową oraz wspólną działalnością społeczną. W kolejnym referacie

dr Paweł Malendowicz z Instytutu Nauk Politycznych Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy przeprowadził analizę przyczyn kształtowania się i słabości współczesnego ruchu anarchistycznego w kontekście teorii ruchów społecznych, w tym nowych i „nowych nowych” ruchów społecznych. Zainteresowanie wzbudziła analiza osobowości anarchistów oraz analiza anarchizmu w kontekście wyznaczników definicyjnych ruchu totalitarnego autorstwa Juana Linza, a także koncepcji totalitarnej gnozy politycznej. W kolejnym wystąpieniu dr Grzegorz Piotrowski zastanawiał się nad istotą postanarchizmu i popanarchizmu. Ostatnie z tych pojęć wydaje się nader ważne dla przemian globalizacyjnych, obejmujących także anarchizm. Materializm, konsumpcjonizm i powierzchowność przeżyć i emocji powodują bowiem wchłanianie radykalnych i buntowniczych prądów myślowych przez kulturę dominującą i adaptowanie ich do jej struktury. W następnym referacie Adrian Sekura z Łodzi przedstawił anarchistyczną grupę Internacjonał, a także jej akcje realizowane zgodnie z dewizą „duch niszczenia jest duchem twórczym”. Andrzej Grzybowski z Warszawy analizował Tymczasowe Strefy Autonomiczne (TSA). Odniósł się tym samym do pojęcia autorstwa Hakima Beya – TSA jako stref ulotnych celowo (aby państwo nie mogło ich uchwycić i z nimi walczyć). Problem ten stał się także przedmiotem sporów wśród samych anarchistów zamieszkujących squaty. Dyskusje wśród nich dotyczyły problemu squatów jako stałych miejsc zamieszkania albo tymczasowych baz dla działalności anarchistów. Z kolei pendant do polskich badań nad anarchizmem przedstawił na koniec Wojciech Goslar z Krakowa. W wystąpieniu odniósł się on do literatury na temat anarchizmu z początku wieku, ale i do

stanu badań współczesnych. Krytycznie zostały ocenione przez niego odtwórcze publikacje na temat anarchizmu.

Podczas ożywionej dyskusji wieńczącej konferencję uzupełniono wcześniejsze rozważania dotyczące odwołań do myśli Michaiła Bakunina wśród współczesnych ruchów społecznych. Zwrócono uwagę na celowe i chętne przywoływanie nazwiska tegoż prekursora anarchizmu w myśli narodowych bolszewików z Rosji, czy też narodowych anarchistów i trzeciopozycjonistów z Wielkiej Brytanii. W tym kontekście ważne okazały się ustalenia w zakresie powierchowości odniesień do myśli Bakunina oraz odwołań do myśli z konkretnych

etapów jego życia i twórczości. Interesująca dyskusja dotyczyła także zasadności nazywania anarchizmem koncepcji postanarchizmu, zwłaszcza, że tylko moment negacji władzy (choć nie negacji absolutnej) jest bliski celom anarchistycznym i to w istocie celom minimalistycznym.

Organizatorzy zapowiedzieli kontynuowanie badań nad anarchizmem w kolejnych odsłonach konferencji pt. „Z dziejów anarchizmu”. Zapewnili także, że wyniki badań przedstawiane w czasie konferencji w Szczecinie zostaną ogłoszone drukiem.

■ *Paweł Malendowicz*